

"L'Homme Revolté"

I. ASIERA GISA

Gizaldi oso batentzat Camus, maixua ez baina anaia, lagun bat izan da. Ta neu heien artean kontatzen naiz. Presa dut au esaten, onezkero Pleyade altsuan arrizko inmortalitatean biurtu nai duten adiskideaz, guregandik urrunagotu nai balute bezala, orai ogei urte inguru dugunongandik.

Camus'ek filosofia keinuetan ipini digu. Geienez keinu auen ederragaitik liluratu ginan, eta keinu oiek inguratzen zituzten paisaje argiakatik, Camusen filosofia? Egia esateko gutarik geienak ez dute beinere errotik ikasi, ez baituzten haren unitatea atxeman. Gure arteko argienak moral bat atxeman dute, soila ta egitia; gainerakoak, bizitzeko estetika bat udarako egun gurietan azalezko humanismu batean biurtzen zena. Alere geientasun aundian, humanismu onek etzuan beinere estetikaren maila gaindu.

Batak eta besteak, kritikoeak eta berekin enamoratu geranok, Camus simplifikatu egin degu. Zenbat irakurlek, Camus biziki maite dutenek, ez dute ezagutu bere idazkietarik bat edo bi besterik, besteai jaramon egin gabe. Katolikoak, esate baterako, dirudie *La Peste* besterik ez dutela ezagutzen. Playetako fauna berezi batek, dandy berriek, *Les Noces* edo *L'Eté*; komunistek *L'Homme Revolté*, t.a.

Camus osoa uste baino zaillago da. Alako bikotasun-dualismo garbigaitza somatzen diogu. Filosofia keinuetan ipiñi badigu, ez da bidezkoa zenbait keinutara Camus biurtzea. Au orrela izanik katolikuen edo komunisten edo dandy berrien *cliché*-ak ez digute ematen Camus'en neurria. Ta neurririk ba-ote du? Sistema itxia baino bereztat bezainbat gureztat asiera bat da, abia-tokia, bi indar kontrarioen almenez edatzen doana. Dualismo tragiko batek astindu zuan Camus bere bizi gutzian. Dostoyevsky ezagutuaz geroz obeki ezagu-

tzen dut Camusen bigarren alde izkutu ori. Estonagarria da Mediterane-aldeko eguzki beroaren seme au iparraldeko izpiritu tormentatu onengana ain erakarria ikustea: Dostoyevsky'k lilluratu egin du Camus eta geroztik argiaren ondotik itzala sortu zen Camusen egunean: baia ta eza, eguna ta gaua, ez derrigorrez lore ta kresal-usaiez ampusturikako Afrika-gaua. Dualismo sakon au (gogora bere lenengo idazkien izena: *L'Envers et l'Endroit*) aztutzen dutenek ez dute beinere konprenituko Camus. Eguzkiaren seme au poeta xarmagarria izanen litzake soilik, ezpalitz topatu egun batez gaua ta eriotzaren misterio ikaragarriarekin. Aurrerakoan poeta genioaren anbiguitatean galduko da, lilura xarmari ezarriko zaio, ta eriotzak bizitzari muga justuak ezarriko.

Bildur dut nere gizaldeko gazteek erraxegi aztuko dutenez Camusenganako adiskidetasuna, bere poesia soilik maitatu dutenek: *Les Noces*, *L'Étranger*, tonu altuko posiak ta orieri darien romantizismu berri baten usaia. Dualidadearen sarean erori geranok, berriz, ez gera bereala libratuko, bearbada betiko katiatuak gera.

II. REBELDIA, EZPIDEA TA EVASIOA

Rebeldiari buruz Camusen postura personala aztertu nai izan dudanear aurkakizun borobillenaikin topo egin dut. Logika bidez bere filosofiatic ezin daiteke sortu rebeldiaren auzia edo problema. Sisyforen Mitoan batez ere azaldua dagoan filosofia, teorema matematikua bat bezain borobilla ta akabatua lurraz haraindiko munduari itxia dago. Zeren kontra beraz altxatu? Sartre ta Camusen arteko polemika famatu artan, galdera onekin geien zirikatu zuen lenengoak. Sartrek zuan arrazoi.

Nola esplikatu aurkakizun au? Nere ustez puntu ontan, beste askotan bezala, Camus itz onen lilura izkutuagaitik erakarria izan zan, bere natura izkutuak eskatzen ziolakotz, azaleko empeirismua arren. Zodiako sinalearekin markaturikako bizia, nola Dostoyevskyrena, Malraux, Kierkegaard, Abeliorena, izpiritu urduria, bizitzaren sentidu metafisikoaren bilakaria, arriskuan zegoen pentsamentuaren konturatu gabeko jira-bira orietako batean jausia, Kierkegaard ta Jaspers'en "salto" famatua eman zedin. Camus'ek ere nai gabe, ez logika bidez, jauzi egin zuen.

Rebeldia ez da Sisyforen Mitoan koordenadatan eginiko filosofia-ren ondorioa beraz Camusengan. Nik ez dut beinere konprenitu zergaitik erabiltzen duen liburu ontan itz au. Camus bera ez da sekula gizon altxatu bat izan, ezpidearekin topo egin zualakotz ain zuzen ere.

Ta ezpidearen aurrean bide bakarra il nai ezpadu, evasioa da, igesa. Camusen filosofia razionalak evasioa ematen digu bizitzaren soluzio bakar bezala, naiz ta esteta aularen diferentziz jakinaren gainean igesi egin.

Ala *La Chute*-n (neretzat Camusen izkriburik adierazgarriena eta oberena, inork berdin pentsatzen ezpadu ere), Holandako brumetan murgiltzen da. Nobela onetako norki bakarrak bakarti oren gisa etengabeko bakarrizketari ekiten dio, itzen sorginkerizko ahalmenari bete-betean etsita, Joyce'ren teknikaz baliatuz. Itzegin ta itzegin, berriketaren marmarrean norbakoitzaren oroitzapen tristea galduko baginu bezala.

Camusen egiazko problema ezpidea da ta onen ondorea igesi-naia, ez rebeldia.

Alare interesantea deritzait evasio-ezpidea ta rebeldiaren arteko diferentzia argitzea.

Esate baterako, Kafka rebeldiarako prest zegoen. Zergaitik etzan altxatu? Egoera limite artan etzeukan bi bide besterik: edo rebeldia edo oraingo momentuko soluzioa den evasioa. Bi bide berezi bear ditugu Kafkaren bizitzan eta ez da beti errax. Bizitza ori tradizio mental orotatik dessustraitua, evasioaren bidexka bakartietatik abiatzen da. (Rebeldiak eta evasioak biak bakartasuna dute saritzat.) Baina Kafka, gizon-althatuen alderantziz, etzan inoren kontra altxa, etzuen baieztu edo ezeztu ezer, bilatzen ibili zen aberri bat nun sus-traitu, inoruntz ez dijoazen bideetatik.

Rebeldia evasio bilakatzen da ezpidearen muruen kontra topo daginean. Sisyfo ezpidea da, baina ez da Sisyfo rebeldea. Kizun gabeko rebeldia, rebeldia universal, deus ezaren kontra gerra egitea da. Luziditate pixkat aski degu nihilismoan erortzeko.

Baina gu gazteak gera ta badegu alako animali-indarra, instintoa-rena, baita zenbait itxaropen edo mito, arrazoia ta logika baino bortitza-agoak, nihilismoan erortzetik begiratzen gaituztenak. Ona nun gauden, beraz, rebeldiarako prest ta ezpide ta luziditatez beterik. Ze bide jarraitu? Evasioa. Badakigu iges egitea deus-ezaren gainean soka peligrosuan ekilibrioak egiten ibiltzea dela, leizearen bertigoa sentitzea dela, desarraigoan ta izpirituaren soledadean. Rebeldia postura positibua bazan, evasioa berriz indarra galtzea debalde.

Kafkak etzeukan altxatu bearrik. Zeinen kontra altxatu, bakarrik arkitzen baitzen, gisa-universoaz haraindik, zearo arrotz. Aski zuen bere mugaren defentsarekin. Kafkarentzat literatura bere mundu be-reziaren defentsa zen.

Asieran Kafkak segurki rebeldiaren auziarekin topo egin zuen,

Baina laister ere etsi. Luzaroan rebeldia personal oro ortara erortzen dira: eguneroko munduarekin naastea edo geinez evasio egikor batera (Kafkaren soluzioa). Kafka bere tokian egonean egon bearrean, bere obia zulatzen ari da, itzala bilatzen. Geroztik lurpeko paradisuetan biziko da. Edadura ttipiko zabalkune batean beraka egiten du ta izugarritzko mikrokosmoa kreatzen. Ain zuzen ere bere gogorapenen sotiltasunagaitik etzen erori nihilismoan. Etzuen denborarik izan be-raño irixteko. Orregatik Kafkaren prozesua evasioan gelditu zan nihilismoan erori baino leen.

Kafka esate bat besterik ez da, baina ondo argitzen du auzi onen teoria.

Ezpidea Rebeldiaren aintzin-historia da, are geiago, histori gabeko bizitza. Beraz deshistoria da, ta ezin diteke Sisyforen Mitoaren filosofia praktikara eraman, nun ezpada Jainko gabeko paradisuari. Ezpidearen erreinua oraina da, orainaren une azkena. Aldiz rebeldiaren erreinua, leena, orai ta geroa da, ots, histori guzia. Rebeldiaren oroimena zorrotza da ta ez du barkatzen. Ezpideak berriz oroimenik ez du, orainaren azalean bizi baita instantearen laburrean. Ezpidearen-gandik datorrigun bertutea indiferentzia dezu, ajolakabetasuna. Ezpideak mundu berdintsu batean edatzen ditu begiak: gauzen arteko jerarkiarik ez du ezagutzen. Ez du ezer epaitzen; naikoa du gauzak kontatzea, zenbatzea, zenbat diran esatea; au da eguzkia, au itsasoa, neska bat...

Pekatu gabeko mundua da ezpidearen mundua, nola natura-kontrako pekatua baino lehenagoko paradisuari, bainan jainkorik gabe zorionez. Oi ezpidearen zorionezko mundua! Au da gure playetako fauna urrezkoen bizi-moldea, utsunerik gabeko bizitza, betea, askea. Baina zeinek sinestu sineskizun gabeko erlijio ontan? Nik ez diot fede eman ahal zoritzarrez. Ezta Camus'ek berak ere. Eta luzaro gabe salatuko zauku. Udarako zeru-zolaren sinu borobilak izkutatuko direnean arratsaldeko promesak ekaitz biurtuko dire, nola udarako zenbait egunetan egoaizeak egun guziz berotu ondoren, illunabarrean ekaitza sortzen denean, itsas muga suzko kortina batek itxitzen baitu, ala ezpidearen festa tragedia bilakatzen da, arrats gorrian. Desasturu au jasan ezinik, ezpidea ekintzarako arrazoiak bilatu ezinik, Camusek rebeldiari eskatzen dizkio.

(1962)
(Jarraitzeko)

MIKEL LASA.